

כאמרו קרן זה שם נהרין... (מגילת אסתר)
היום נחגג את חג המנוחות...
היום נחגג את חג המנוחות...
היום נחגג את חג המנוחות...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

גליון מספר 463

הוצאת ע"י כלם תה"צ
ה"ד אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"נ הר"ר צבי בחר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, ה אלול התשע"ב. מסכת ברכות דף כה – דף לא

דף כה ע"א

(א) גמ', רב הונא אמר מותר לקרות קריאת שמע וכו'. הקשה בחידושי הרשב"א בשם הראב"ד (הובא בבית יוסף סימן עו), הא כיון דצואה על בשרו, אין כאן 'וְהָיָה מְחַנֵּךְ קְדוֹשׁ', כיון דיש ריח רע, ואף מצואה בעלמא בעינן להרחיק כדתנן לעיל (כב.) וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות, ואיך אמר רב הונא דמותר. ותירץ, דמיירי בצואה יבישה שאין בה ריח ולא נפיש זוהמא, דבטלה על גב גופו דומיא דמלמולי זיעה שעל גופו של אדם. וכתב, דמסתברא דאפילו כשאינה יבשה כל שהוא מכוסה ליכא משום מחניך קדוש, דלא הקפידה תורה במחנה קדוש אלא כשאינו מכוסה. ותלמידי רבינו יונה (טז.) מדפי הרי"ף ד"ה איתמר) והרא"ש (סימן מה) כתבו, דרב הונא לא התיר אלא באופן שעומד במקום שמתכסה מאליו בלי מלבושו, כגון בין אצילי ידיו, אבל במקום שנראה מיד אין המלבוש כסוי. והוכיחו כן מיומא (ל.). וגירסת הרי"ף (יז: מדפי הרי"ף) והרמב"ם (פ"ג מקריאת שמע הי"א), ידנו מטונפות מבית הכסא. ותמה הרא"ש, כיון שהצואה נראית היכי שרי. והבעל המאור כתב, שנוסחא זו לא נמצאת בכל ספרי מקומותינו. אולם הרמב"ן במלחמות כתב שגירסא זו נמצאת בספרי ספרד, וביארה, דהיינו שאין בידיו ממשות צואה, אלא שהיא מאוסה ומטונפת מחמת הקינוח (באבנים מקורזלות), ואין אדם אוכל ביד כזו, ואסר רב חסדא כיון דיד זו שדעתו של אדם אוננת ממנה, אין ראויה לשירה. ובזה מיושבת גם קושיית תלמידי רבינו יונה, שדייק מלשון הרמב"ם שאין שם צואה ממש אלא נטישת צואה, והקשה, דאם כן מאי טעמא אסר רב חסדא.

(ב) גמ', ריח רע שיש לו עיקר וכו' רב חסדא אמר מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח. בביאור שיטת רב חסדא כתב המעדני יו"ט (סימן מו אות ה) דהלימוד ד'וְהָיָה מְחַנֵּךְ קְדוֹשׁ'

היינו לשון "חנייה", ומצאנו בכמה ענינים, כגון שבת גיטין ומציאה, שיש לכל אדם ד' אמות ומיחשבי חנייתו, ועל כן בעינן שכל שטח חנייתו יהיה קדוש בלי ריח רע.

(ג) גמ', היה מקום גבוה י' טפחים וכו'. הרא"ש (סימן מו) הביא יש מפרשים, שהפסקה של י' טפחים מהני נמי לגבי ריח רע. אולם הביא שיטת הרמב"ם (פ"ג מקריאת שמע ה"ט), שכיון שהריח מגיע אליו לא מהני הפסקה, וכן נפסק בשולחן ערוך (סימן ע"ט ס"ב).

(ד) גמ', מקום גבוה י' טפחים וכו'. ובמשנה ברורה (סימן ע"ט ס"ק י"א) כתב, דהב"ח (סימן עט) והט"ז (שם סק"ג) פליגי, אי בעינן שיהיה גם רוחב ד' על ד'. ובשולחן ערוך (שם ס"ב) הביא דעת הרא"ש (סימן מו) דאם אין לה ריח יכול לקרות, דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן ביה שפיר וְהָיָה מְחַנֵּךְ קְדוֹשׁ. אבל בחידושי הרשב"א כתב, דדוקא כשאינו רואה אותה, ומשום דקרא של "ולא יראה לך" קאי נמי על צואה. עוד הביא המשנה ברורה (שם סקט"ו) מחלוקת המגן אברהם והאליה רבא, אם כשעוצם עיניו או בלילה, יודה הרשב"א להתיר ברשות נפרדת.

(ה) גמ', אתו חזו הני ציפי דבי רב דהני גני והני גרסי. חזינן מהכא דשינה מותרת בבית המדרש. וכתב הבית יוסף (בסימן קנ"א) בשם מהר"י חביב להוכיח מכאן פסקו (בס"ג), דאף דבבית הכנסת אף שינת ארעי אסורה, בבית המדרש מותרת, אף דבעלמא בית מדרש חמור מבית הכנסת. ובחידושי הגרע"א (על השולחן ערוך) תמה אראייתו, כיון דהכא הוו תלמידי חכמים ואמרינן במגילה (כח:): דלתלמיד חכם אף בבית הכנסת שרי לשיטת הרמב"ם (פי"א מתפילה ה"ו) והגהות אשר"י (שם סימן ז), וגם לר"ן (מגילה שם) דמתיר לתלמיד חכם רק בבית המדרש, מכל מקום קשה איך הוציא השולחן ערוך מכאן דמותר לכל אדם, ונשאר בצריך עיון גדול. ובמשנה ברורה

הקודמת) דהגמ' אתיא למימר דאף שליבו רואה את הערוה כיון שהמים מגיעים עד צוארו, כיון דאין עיניו רואות מהני לענין קריאת שמע, דלא בעינן שלא יהיה לבו רואה את הערוה. וכל שכן אם ליבו חוץ למים, דבכהאי גוונא גם הוא אינו רואה את הערוה. ולפי זה הקשה מאי טעמא צריכה היתה הגמ' לעיל להקים במים עכורין, ולא דליבו חוץ למים. ותירץ, דהיינו משום דאוקמיה כוותיקין שסומכים גאולה לתפילה ובתפילה הא בעינן ליבו מכוסה, ועל כן על כרחין גם ליבו במים.

(י) גמ', והרי עקבו רואה את הערוה וכו' הקשה הצ"ח מאי טעמא לעיל (כד:): גבי היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו, שנחלקו תנא קמא ויש אומרים אם חוצץ על צוארו או על ליבו, לא הקשתה הגמ' מעקבו, וגם ליש אומרים שמצריכים חציצה על ליבו, לא משמע דבעו חציצה בעקבו. וכתב, דהתם מיירי שמכוסה בטלית איכא למימר שעקביו חוץ לטלית מלמטה, מה שאין כן כאן שיושב עד צוארו במים אם כן עקבו גם במים.

(יא) רש"י ד"ה והרי לבו רואה וכו', קא סלקא דעתך כל אבר שאין דרכו לראות את הערוה, [ורואה] אותו בשעה שקורא בתורה, קרינן ביה ולא יראה בך ערות דבר. והרש"ש כתב דנראה מהגר"א (באו"ח סימן ע"ד ס"ק א' דגרס הדיבור המתחיל, והרי עקבו רואה את הערוה, דהיינו שמה שכתב רש"י כל אבר שאין דרכו לראות הערוה אתי לאפוקי מליבו שדרכו לראות הערוה, והוא חומרא בעקב יותר מלב ולכן אתי שפיר שנחלקו רק בעקב שחמור, ובלב כולי עלמא מודו להיתר כמו שהביאו התוס' ד"ה והרי לבו וכו', בשמו. והם עצמם גרסי, והרי לבו והלכך אסור בכהאי גוונא, והגר"א הביא שם דברי התוס' למקור פסק השולחן ערוך דאסור. מיהו בצ"ח מבואר [בתוך הדברים] שהבין דברי רש"י כגירסת דידן, ושאין הבדל בין לב לעקב ושאר איברים [ולחכי הכל מותר]. וכתב המשנה ברורה בסק"ד דערוה בראיה תלה רחמנא שנא' "לא יראה בך ערות דבר", ועל לב מצאנו לשון ראייה שנא' "וליבי ראה הרבה חכמה" לפיכך החמירו בזה.

(יב) ת"ר גרף של רעי וכו'. כתבו התוס' ד"ה ובלבד וכו', דאפשר דלא מהני מים בגרף והיינו לבטלן, כמו שמצאנו במי רגלים דמהני הטלת מים. ומלשון תוס' נראה שמסתפק בכך, וכן נסתפק המרדכי (בסימן פ"א), אולם בתלמודי רבינו יונה (יז.) כתב דכיון דמיוחדים לכך כצואה דיינינן להו, ושייך ב'וְהִיָּה מְחַנְּךְ קְדוֹשׁ', ואסור מדאורייתא ולא מהני ביטול, (וכן כתב הרמב"ם פ"ג מקריאת שמע הי"ב), והביא מרבני צרפת שהיינו דוקא בשל חרס שמאוסים ביותר, אבל למתכת וזוכית מהני מים, וכן כתב ברא"ש (סימן נ"ד) דלא מהני הטלת מים דחשיבי כבית הכסא, ונסתפק בשל עץ וזוכית, וכתב דמסתבר שבשל עץ אסור דבולע, ובזוכית מותר, וכן שיטת תוס' כאן על פי הגהת הגר"א שד"ה גרף וד"ה ובלבד הם המשך אחד, ובכלי

(סקט"ז) ביאר, דבית המדרש עשוי ללמוד ולשמוע דברי תורה ולשהות זמן הרבה, וקשה ליוזר משינת עראי, לכך התיירו לתלמיד חכם הלומד שם בקביעות אף שינת קבע. ועיין בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סימן ה).

(ו) גמ', מאי הוה עלה וכו' כתב רש"י דשאלת הגמ' "מאי הוה עלה" היינו על מי רגלים, וכתב המהרש"א דלפי זה לא גרסינן אתמר צואה וכו' אלא אמר רבא וכו', ובגליון על המהרש"א הוסיף, שגם באמר רבא לא גרסינן בתחילת דבריו צואה וכו' אלא רק מי רגלים וכו', והביא שכן גירסת האור זרוע (סימן קל"א), וביאר המהרש"א סברת רש"י דמי רגלים הוא תחילת הסוגיה, מה שאין כן צואה הובא אגב גררא. אולם הצ"ח כתב שבצואה אי אפשר לשאול מאי הוה עלה, כיון דהוי דאורייתא, ויש ב' לשונות ברב עצמו, ואזלינן לחומרא, ועוד, שר' יוחנן מחמיר, ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, מה שאין כן במי רגלים דיש להסתפק, משום דמצד אחד ר' יוחנן מיקל והוי דרבנן, ומצד שני אביי שהוא בתרא מחמיר, וגם באביי יש להסתפק אולי לא פליג רק דוחא את הראיה.

דף כה ע"ב

(ז) גמ', והכא בטופח על מנת להטפוח איכא בינייהו פירש רש"י ד"ה בטופח על מנת, תנא קמא בעי על מנת להטפוח [ומיקל] ורבי יוסי מחמיר. ועל פי זה פסק הרא"ש (סימן מט) בשם הגאון ז"ל כתנא קמא דדוקא בטופח על מנת להטפוח אסור לקרות כנגדו, וביאר הב"ח (סימן פ"ב סק"א) דהיינו משום דיחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד דהוי מדרבנן ואזלינן לקולא, אולם הרמב"ם (פ"ג מקריאת שמע ה"ז) פסק דאף דלא הווי טופח על מנת להטפוח כל שמרטיבין אסור, וכתב הבית יוסף (סימן פ"ב) לבאר את דבריו, דהרמב"ם יבאר להיפך מרש"י, דתנא קמא לא בעי על מנת להטפוח ומחמיר, ור' יוסי מיקל ובעי על מנת להטפוח, וביאר דנבלעו דתנא קמא היינו דרישומן ניכר, ולא נבלעו היינו מטפחין, ור' יוסי אתי להוסיף כל זמן שמטפחין, דהיינו טופח על מנת להטפוח, ועיין מה דביאר עוד, וכן בב"ח שביאר דברי הרמב"ם באופן אחר.

(ח) גמ', והרי לבו רואה את הערוה. והא דלא הקשתה הגמרא דעינו רואה את הערוה, כתב הרשב"א בשם הראב"ד דכיון דעינו חוץ למים אינו רואה הערוה. ותלמודי רבינו יונה (טז): ד"ה אבל צלולין) כתב, שהמים הם חציצה בין עיניו לערוה מה שאין כן הלב שנמצא בתוך המים. ומלשון הבית יוסף (סימן ע"ד) נראה, דהראב"ד ותלמודי רבינו יונה הם אותה שיטה, ולפי זה לרבינו יונה נמי צריך שיסתכל בחוץ, ופשוט דלא גרע מערוה בשעששית, וגם לראב"ד הוא מדין חציצה, וכתב הדרכי משה (שם) דלפי זה אם ליבו יהיה חוץ למים מותר.

(ט) גמ', ת"ר מים צלולין ישב בהן עד צוארו וביאר המלא הרועים על פי הראב"ד ותלמודי רבינו יונה (שהבאו באות

פ"ג) הביא בשם רש"י ופיהם ברחוק ד' אמות מן הגומא, וכבר העיר שם הבית יוסף שבנוסחי רש"י דידן אינו.

פרק תפילת השחר

(ו) מתני', תפילת השחר וכו'. כתב הפני יהושע דהא דלא פתח בערבית ברישא, וכדאמרינן לעיל (ב.) לגבי קריאת שמע דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר. ועוד דגבי תפילה איכא נמי קרא ד"ערב ובוקר וצהרים אשיחה". דמכל מקום איכא ג' טעמים לפתוח בשחרית, א. למאן דאמר תפילת ערבית רשות. ב. למאן דאמר תפילות אבות תיקנום נקט כסדר שתיקנום האבות. ג. למאן דאמר כנגד תמידין תיקנום, וסדר הפסוק הוא, "את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים".

(ז) גמ', ורמינהו מצותה עם הנץ החמה וכו', פירש רש"י מצותה של קריאת שמע. והקשה המרומי שדה דאם כן, היא אותה ברייתא דלעיל (ט:). תניא נמי הכי ותיקין וכו', ואם כן מוזכר בברייתא מפורש ותיקין ומה קושיית הגמ'. אולם הביא מהלכות גדולות (כאן) ושאלתות (פ' לך) דמשמע מדבריהם דמצותה קאי על התפילה, כדי שיקרא קריאת שמע סמוך לה. וביאר דפליגי אם עיקר התכלית היא קריאת שמע וצריך לסמוך לה תפילה, או שהעיקר התפילה וצריך לסמוך לה קריאת שמע, ותלה בכך נמ המחלוקת אם תפילות כנגד תמידין או שאבות תיקנום.

(ח) גמ', מתפלל בשחרית שתיים וכו'. כתב בחידושי הרשב"א לדייק מלשון "שחרית שתיים וכו'" דדוקא בזמן שהוא עסוק בתפילתו חוזר ומשלים, אבל כשלא מתפלל לא. עוד הביא יש מפרשים, דלאו דוקא בתפילה הסמוכה לה אלא גם בערבית יכול להשלים של שחרית וכן פסק בתשו' (ח"א סימן תמ"ז), ובתלמודי רבינו יונה (יח. מדפי הרי"ף) הביא דאפילו תפוס שיצא מבית האסורים או חולה ונתרפא יתפלל כל התפילות שהפסיד, אולם בשם רבני צרפת והרמב"ם כתב שדוקא בתפילה הסמוכה לה ישלים, וכן הביא הטור (סימן קח) מהרשב"ם והרמב"ם, ובשם בה"ג כתב דשל אותו יום יכול להשלים, דהיינו דבמנחה יכול להתפלל שלוש.

דף כ"ו ע"ב

(ט) גמ', למימרא דכיון דלא אבדיל וכו' ומהדרינן ליה. פירש הצ"ח ד"מהדרינן ליה" לא קאי אהכא, כיון שעל כל פנים שניה עלתה לו, ואם כן כשיתפלל שוב היינו בלי הבדלה, ואינו מרוויח כלום ותליא בפלוגתת רבינו יהודה והרי"ף שהביאו התוס' ד"ה טעה וכו'. אלא קאי אשאר מוצאי שבתות שלא הבדיל בתפילה, ודייקינן מהא דראשונה לא עלתה לו, שכשלא מזכיר מהדרינן ליה. אולם המהרש"א הבין דברי הגמ' בפשיטות, ועל לכן הקשה אתוס' שהביאו ראייה מהרי"ף דלא

זכוכית מותר ובלבד שיטיל רביעית מים, והגרף דנטתפקו בו היינו של חרס. והבית יוסף בסימן פז. כתב טעם נוסף דלא מהני בגרף ביטול מים, דדוקא במי רגלים מהני ביטול מים כיון שהם צלולים ומתערבים, מה שאין כן בגרף שהמים לא מתערבים במה שבלוע.

דף כ"ו ע"א

(א) תוס' ד"ה ספר תורה וכו', כתבו שחומשים דינן כספר תורה אבל שאר ספרים לא, וברא"ש (סימן נ"ה) כתב, שדוקא ספר תורה, אבל שאר ספרי הקודש וחומשין כיון שאינם עשויין בגלילה סגיא להו בכלי על כלי, והבית יוסף (סימן ר"מ הביאו הדברי חמודות) כתב דהתוס' והרא"ש לא פליגי, דתוס' איירי בחומשים העשויין בגלילה וכמו שפסק השולחן ערוך (סימן ר"מ סעיף ו') ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ג) הוסיף, דהיינו שכתובים בקלף אלא שיש בהם רק חומש התורה והרא"ש נמי מודה שדינם כספר תורה.

(ב) גמ', אמר רב הונא לא שנו אלא לאחריו, הרמב"ם (פ"ג מקריאת שמע ה"ח) כתב דמצדיו דינו כלאחריו, והכסף משנה הביא מה"ר מנוח להוכיח דצידו כלפניו, מלולב דעקום לאחריו כשר, ולפניו פסול ולצדדים פסול כלפניו, ורצה לישב דברי הרמב"ם דדווקא היכא דאי אפשר לאחריו גם הצדדים כלאחריו, אבל היכא דשפיר לאחריו צדדים כלפניו, וכמו שחילקה הגמ' לעיל (כב:) לענין צדדין בין אפשר ללא אפשר, והמגן אברהם (סימן ע"ט ס"ק ב') כתב, דצדדים שלפניו כלפניו דמי, כדמוכח מברכת כהנים שהעם המשוכים לצדדים חשיבי כלפני הכהנים, אולם האליה רבא פליגי, וסבירא ליה שגם צדדים שלפניו הוו כצדדים וסגי בארבע אמות, וכתב החי אדם (הובא במשנה ברורה (שם ס"ק ה')) דבצדדים שלפניו ורואה בלי הטיית הראש, לכולי עלמא דינו כלפניו.

(ג) גמ', כי קמבעיא ליה וכו' בגויה אבל כנגדו לא. ביאר הלבוש (סימן פ"ג ס"ב) דכיון דקיימא לן (סנהדרין מו:) דהזמנה לאו מילתא היא מותר כנגדו, ומכל מקום בתוכו אסור מדרבנן, דהוה בזיון גדול לקריאת שמע ותפילה.

(ד) גמ', אמר רבא הני בתי כסאי דפרסאי וכו' כסתומין דמו. כתב בתלמודי רבינו יונה (יז: מדפי הרי"ף) בשם רבני צרפת, ששלנו אף על פי שעשויים כשל פרסיים אסור, כיון שמצוי שם תמיד מי רגלים, עוד הביא מרב האי גאון, דדוקא של פרסיים שהיו עשויים כמדרון מותר מה שאין כן דידן, ובטור (סימן פ"ג) הביא בשם תלמידי רבינו יונה לרן על בתי כיסאות שלנו "שאינן ראוי" לקרות בהן, וכן הוא לשון הרא"ש (סימן נ"ו). ומדברי הבית יוסף (שם) נראה דהיינו כיון שאין מי רגלים מצויין שם תמיד, לכן רק "אין ראוי" ולא אסור, ודווקא כשאין בהם ריח, דאי יש ריח כתב הטור דאפילו בשל פרסאי אסור.

(ה) רש"י ד"ה דפרסאי וכו', ופיהם ברחוק מן הגומא. בטור (סימן

המתפלל מזמן זה יצא והיא מנחה גדולה ומזמן זה הוי זמן חיובה. ודייק **הבית יוסף** (סימן רל"ג) דעיקר הזמן הוא מנחה קטנה ומנחה גדולה הוא רק בדיעבד, וכן כתב בשולחן ערוך (סימן רל"ג ס"א), אולם מהטור (שם) דייק, דלכתחילה זמנה מו' שעות ומחצה, וכן דייק **מתשובות הרא"ש** (כלל ד' סימן ט') ובביאור הגר"א (סימן רל"ג) כתב שכן דעת רש"י [ובשער הציון אות ג' כתב, דמשמע מביאור הגר"א דמצדד כשיטה זו].

(טו) גמ', ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברים ופדרים וכו'. כתב בשיטה מקובצת, ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע, פירוש שהוא רשות כדמפרש לקמן (כו:), שהרי אברים ופדרים קרבים כל הלילה, כלומר בשלא נתעכלו מבעוד יום, ומשום דלפעמים דליכא איברים כלל, שכבר נתעכלו מבעוד יום, אמרו דתפלת ערבית רשות.

(טז) גמ', מנחה גדולה משש שעות ומחצה. בבאר היטב (סימן רל"ג) הביא מחלוקת אם התפלל בחצי שעה שלאחר חצות אם יצא בדיעבד, וכן הביאם המשנה ברורה (בס"ק ב), ומבואר שם דאף בדגמ' מבואר הזמן משש שעות ומחצה, היינו משום דאין בקיאין לכוין הזמן, והקשה בשער הציון (אות ו') מי גרע מספק התפלל דאינו חוזר ומתפלל, דהכי נמי הספק משום דאין בקיאין הווי אותו ספק. ותירץ, דכיון שקבעו חז"ל זמני התפלות והם אמרו שש ומחצה, הוי מתחלה כלא התפלל בזמנה, וכתב המחצית השקל דמה שאברהם אבינו ע"ה התפלל מנחה בו' שעות, (עיין תוס' ד"ה יצחק, דצלוחתא דאברהם מכי שחרי כתלי) כי היה בקי באיצטגנינות וידע לכוין השעה, מה שאין כן התמיד קרב רק בו' ומחצה, מחמת שאין בקיאין, והוא מגמ' יומא (כח:): ויעוין בדבריו מה שתירץ עוד.

(יז) גמ', תפילות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות. וביאר בחידושי הריטב"א שמפני תקנת האבות לא היו חובה ובמה דאסמכינהו אקרבנות עבדינהו חובה, ועיין מה שכתבנו לעיל.

(יח) [תוס' ד"ה איבעיא להו, בתוה"ד, דהא ודאי אינו מתפלל בערבית דהיאך יקרא את הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף, וגם לא תיקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו, ובוה ודאי עבר זמנו בטל קרבנו וכו'. לכאורה לשון "וגם לא וכו'", דנקטו משמעותו תוספת ביאור למה שכתבו לעיל ולא טעם נוסף, דאם היא טעם אחר היו צרכים לנקוט לשון "ועוד" או "אי נמי", ולכאורה צריך עיון איך אפשר לומר כן לפי הביאור המקובל של "ונשלמה פרים שפתינו", דבדיעבד אפשר להשלים בקריאת הקרבנות כאילו הקריבם, ואם כן הווי פירוש אחר. והתוס' הרא"ש כתב, דפשיטא דאינו חוזר ומתפלל וכו', דכיון שמוכיר בתפלת המוסף קרבן המוסף, אינו ראוי להתפלל אלא בזמן הקרבת המוסף, אבל שאר התפלות אף על פי שנתקנו כנגד הקרבנות, מכל מקום אינו מוכיר בהן קרבנות, ורחמי ניהו, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו, הרי שלא הזכיר בדבריו ענין "ונשלמה", ומאי טעמא לא הביא גם הפירוש

כרבינו יהודה. למה לא דייקו מגמ' דידן. ותירץ, דכיון שהגמ' נשארה בקשיא אהאי ברייתא אין להוכיח ממנה.

(י) גמ', למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי ורמינהו וכו'. ביאר השיטה מקובצת דהגמ' דייקא לה מדאמרינן "ואם הבדיל בשניה עלתה לו", דאי הוה סבירא ליה דאף דלא הבדיל יצא, הוה ליה לאשמעינן רבותא טפי, וליתני, אם טעה ולא הבדיל בשתייהם, ונתכוין בראשונה לשם תשלומין, שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו.

(יא) גמ', איתמר ר' יוסי בר"ח אמר תפילות אבות תקנום וכו'. הפני יהושע תלה להא פלוגתא בהא דפליגי לקמן (כו:): אם תפילת ערבית רשות או חובה, דלמאן דסבירא ליה "כנגד תמידין תיקנום", שחרית ומנחה הוו חובה כתמידין, אבל ערבית שהיא כנגד איברים ופדרים דלא מעכבו כפרה, ועוד שעיקר המצוה להקטירן ביום, הוויא רשות, מה שאין כן למאן דאמר "אבות תיקנום" כולם שוו. וכן כתב ברי"ף על העין יעקב, ובעיון יעקב שם כתב, דתפילת ערבית רשות אף למאן דאמר אבות תיקנום, ואף שיעקב שהיה הבחיר שבאבות תיקנה, מכל מקום כיון שהיה מריר ליבו טובא מצרות שעברו עליו מעשו לבן דינה ויוסף, התפלל תפילה יתירה, אבל לשאר כל אדם רשות. [והכי נמי ליכא למילף מלקמן (ל):] מחנה דמריר ליבא טובא ההנהגה בתפילה עוד כתב, דכיון שהיה מתמיד בתורה יומם ולילה יותר מכל האבות ומי שתורתו אומנותו פטור מתפילה, תפילתו רשות. ועיין מה שכתב עוד.

(יב) גמ', כנגד תמידין תיקנום. פירש רש"י, אנשי כנסת הגדולה. ודייק הכותב בעיון יעקב, שאין הפשט שתיקנו תפילות במקום התמידין, דהיינו אחר החורבן, שהרי הראשונים מאנשי כנסת הגדולה היו בדורו של עזרא, והאחרון היה שמעון הצדיק, ועדיין היתה בימיו עבודת הקרבנות, וביאר שעבודת הקרבנות לא מביאה לשלימות לגמרי בלי תפילה ולכן תיקנו גם תפילה, ולפי זה גם תפילת מוסף הייתה בזמן בית המקדש, אלא שהיתה בנוסח אחר שהיו שואלים או צרכיהם. ועיין במדרש תנחומא, (כי תבא פרק א) צפה משה ברוח הקודש וראה שבת המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום לפי שחביב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות.

(יג) גמ', אברהם תקן תפלת שחרית וכו'. האבודרהם כתב סימן לזמני התפילות, באות השניה משמותם של המתקנים, דהיינו אברהם ב' כנגד בוקר, יצחק צ' כנגד צהרים, יעקב ע' כנגד ערבית.

(יד) גמ', ואיזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואיזו היא מנחה קטנה וכו'. הרמב"ם (פ"ג מתפילה ה"ב) כתב, שתיקנו זמן התפילה מט' שעות ומחצה שאז היו מקריבים תמיד של בין הערביים והיא מנחה קטנה, אולם כיון שבערב פסח שחל בערב שבת שחטו את התמיד מו' שעות ומחצה,

הדרק היוזמי

(בחינושי אנשי שם) דלפי זה אין ראייה דלא קרב אחרי ד' שעות והרי זה שנתכוון להעיד, וכן פירש רש"י בד' שעות ותו לא. **ובירושלמי** (פ"ד ה"ה) איתא דהיה מעשה בימי מלכות יון שהיו משלשלין שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים, באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלישכת הטלאים, ועל אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות.

(ה) **גמ'**, **אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה וכו'.** כתב הרי"ף (יח. מדפי הרי"ף) דאי טעה והתפלל אחר ד' שעות, אף דליתא לדרבנן דאמרי עד חצות, שכר תפילה יהבו ליה, שכר תפילה בזמנה לא יהבו ליה. וכן כתבו **הרא"ש** בריש פירקין, **והרמב"ם** (פ"ג מתפילה ה"א). **וביאר הבית יוסף** (בסימן פ"ט) בשני פנים.

א. דילפי' לה מהא דטעה ולא התפלל בשחרית מתפלל מנחה שתיים (**לעיל** כ"ו). ויש לו שכר תפילה ואין לו שכר תפילה בזמנה, ולא גרע קודם חצות מאחר חצות. ב. כי היכי דלא נשווי פלוגתא כל כך בין רבי יהודה לרבנן מד' שעות עד חצות, הלכך על כרחין ר' יהודה נמי מודה ששכר תפילה יש גם לאחר ד' שעות, וב' נפקא מינה בין הטעמים א. שלטעם הראשון הזמן הוא עד חצי שעה שאחר חצות, שהוא זמן המנחה דעד הזמן הזה שייך לומר מי גרע מלאחר הזמן הזה, אולם לטעם השני, עד חצות דוקא. ב. לטעם הראשון דוקא בטעה ולא במזיד, כמו דין השלמה, מה שאין כן לטעם השני הוא הדין מזיד, וכן מבואר בלשון **הרמב"ם** דלעיל שכתב אם **עבר** או טעה וכו' **ובמשנה ברורה** (סימן פ"ט ס"ק ו') צידד דאפילו במזיד, אלא שטוב שיתפלל בתורת נדבה, ובס"ק ז' צידד שלאחר חצות אסור.

(ו) **גמ'**, **איזו היא שעה שהשמש חם וצל צונן הוי אומר בד' שעות.** הקשה בחידושי הריטב"א דהכא מבואר דמשמעות חם השמש ילפינן, ולעיל מבואר דילפינן לה משינוי הלשון בקרא. ותירץ דהכא נמי אי לאו שינוי הלשון מהפסוק של ונחום היום, הוה אמינא דחם השמש היינו חום היום והוי בו' שעות. וברש"י פירש אברייתא לעיל דהוא מחמת האי סברא דשעה שהשמש חם וצל צונן.

(ז) **גמ'**, **אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא.** ביאר **הצל"ח**, שהראיה היא מהא דבערב שבת לא הקדימו להתפלל, על כרחין שאין הלכה כר' יהודה דאי הלכה כמותו ודאי על כל פנים בערב שבת היו צריכים להקדים, דאקדומי שבת מקדמינן.

(ח) **גמ'**, **דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד.** כתב בתלמידי רבינו יונה וכן בחידושי הרשב"א, שאין לעשות תרתי דסתרי דהיינו להתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה, וגם מעריב באותו זמן, וכן אין לנהוג פעמים כך ופעמים כך, ומכל מקום בדיעבד יצא ולא חייב לחזור.

השני, וכי אפשר שלא למד שיש ענין דונשלמה, ועיין במה שביאר **הספורנו** (**ויקרא** פ"א ב) אדם כי יקריב מכם. כי יקריב מעצמכם, בוידוי דברים והכנעה, על דרך ונשלמה פרים שפתינו וכו', הרי שפירש דנשלמה פרים אינו לשון תשלומין אלא לשון שלמות, ולפי זה תקנת תפילת המוסף משום ונשלמה, היינו שתיקנו שיתפלל מה שהיה מתפלל על הקרבן, אף על פי שאינו מביאו, ואם כן יש לומר, דתוס' לא כווננו אלא להוסיף בטעם הראשון, דהיינו שלא רק שאינו יכול לקרא את הקרבנות של יום בלילה, אלא עצם תקנת תפילת מוסף עצמה היא אותה תפילה שאמרו על הקרבן, דהיינו רחמי דקרבן, ולא שייכת אלא בזמן המוסף, מה שאין כן שאר תפילות דהם רחמי דלא תלו בקרבן, ונתקנו כנגד התמידין].

דף כ"ז ע"א

(א) **גמ'**, **היו לפניו שתי תפילות וכו' שזו תדירה וכו' הקשה בשו"ת הגרע"א** (קמא סימן ט') למה נקטה הגמ' לטעם דמנחה תדירה ממוסף ולא הטעם דמנחה שוה בכל, שגם נשים חייבות, מה שאין כן מוסף דאינו שוה בכל דנשים שלא היו שוקלות, ואין להם חלק בקרבנות ציבור, ופטורות ממוסף והביא דכן משמע בתשובות **בשמים ראש** (סימן פ"ט) אלא על כרחך מוכח דאין בסברא זו מעלה לענין קדימה.

(ב) **גמ' שם, עיין ברש"י** ובפשטות דגרס לטעם דתדירה, ועיין **לקמן** (כ"ח). דכתב טעמא משום שהיא זמנה ושלא יפגע, ולכאורה משום דהווי המשך הגמ' דהווי פושע, **וברי"ף** לא גרס כלל לטעם דתדיר וכן **ברא"ש** ועיין **במשנה ברורה** (סימן רפ"ו ס"ק י') דכתב משום תדיר, וצריך עיון, (ועיין שם בפני יהושע שהקשה מאי טעמא הווי פושע הא לרבנן זמן מוסף כל היום).

(ג) **גמ'**, **אמר רבי יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף.** הקשה **בשאגת אריה** (סימן יט) הא הווי ליה למימר הלכה כרבנן בעיקר פלוגתא דזמן תפלת המוספים, אי זמנה כל היום או עד ז' שעות, דהא בהא תליא, עוד הקשה הא סתם לן תנא כרבנן. והכי נמי סתם לן תנא **במגילה** (כ): והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ולמה לו למימר מתפלל כו', ועוד דפשיטא דהלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים. ותירץ, דר' יוחנן על כרחך משום דיוקא נקט לה, דדוקא מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף, דהיינו בדאיכא עדיין שהות להתפלל של מוסף לאחר של מנחה, אבל בדליכא שהות, של מוסף קדים דאין לה תשלומין ושל מנחה יש לה תשלומין.

(ד) **גמ'**, **רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים וכו' ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות.** כתב בתלמידי רבינו יונה, דעדות זו הייתה על פי קבלה שהיתה לו על המדרש ששלמה המלך ע"ה היה ישן עד ג' שעות, ופעם אחת הטעתו בת פרעה וקם בד' שעות, והקריבו אז תמיד של שחר, וכן פירש רש"י **במשלי** (ל"א א') על הפסוק "משא אשר יסרתו אמו", ותמה בדרך תמים

הביא לשון ריא"ז דציבור שהתפללו בטעות אין צריכים לחזור ולהתפלל "ואסורים במלאכה" (עוד יעוין דעת תוס' כאן לקמן). והשולחן ערוך (סימן רס"ג ס' י"ד) פסק כדעה קמייתא דלענין עשיית מלאכה גם בציבור לא אסרו בטעות, ויש אומרים דדוקא בתפילה בטעות, אבל הדלקת נרות בטעות אוסרת את המדליקים במלאכה, והביאור הלכה הביא, דלדעת הגר"א אף קבלת שבת על ידי אמירה, כגון מזמור שיר ליום השבת דינה כהדלקה. והמשנה ברורה (בסוף ס"ק נ"ו) כתב, דאין להקל נגד הפוסקים האוסרים במלאכה כשקבלו הציבור שבת בטעות, אלא שאין המיעוט נמשך בכך אחר הרוב, עוד כתב, דבמקום הדחק יש לסמוך אדעה קמייתא.

(ג) גמ', מאי אין לה קבע וכו' ליתני תפילת הערב כל הלילה. כתב הפני יהושע דלכאורה לא תני "כל הלילה" משום שיטת רבי יהודה דמפלג המנחה אפשר להתפלל ערבית אף דלא הוי לילה, והוה מצי לתרץ דרבי סתם המשנה כרבי יהודה. ותיריך, דלשון "אין לה קבע" ודאי קאי אסוף הזמן שהוא כל הלילה, דכלפי תחילת הזמן לשון "אין לה קבע" אינו מוכיח מתי תחילת הזמן, וכן שחרית ומנחה איירי לענין סוף הזמן, ואם כן אתי שפיר קושיית הגמ' נמי לרבי יהודה. אולם בצל"ח כתב להוכיח מכאן דלרבי יהודה נמי תפילת ערבית דוקא בלילה, אלא שמדת לילה לענין תפילה מתחיל מפלג המנחה.

דף כ"ח ע"א

(א) גמ', ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה איתרחיש ליה ניסא וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ד מתשובה ה"ד) "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וכו'", וכתב המהרי"ץ חיות דמקור דבריו מהא, וכן מתענית (טו). אמנם הביא מהירושלמי שכבר היה זקן כשמינוהו, ובפיפה עיניים ביאר דלדעת הירושלמי, "כבן שבעים שנה" היינו סמוך לשבעים. עוד הביא ירושלמי שהיה בן שש עשרה שנה,

(ב) גמ', כל תלמיד שאין תוכו כברו וכו'. פירש הר"ח דהיינו אחת בפה ואחת בלב. והמהרש"א ביאר על פי הגמ' (יומא עב:), דהיינו שאין בו יראת שמים. וכן הבין הערוך השולחן בסימן (רמ"ו ס' כ"א) ועל כן הקשה איך פסקו הטור ושולחן ערוך (שם) שאין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, הרי בגמ' דידן מבואר שהלכה כר' אלעזר בן עזריה דמה שהראו לרבן גמליאל בחלמיה היינו רק ליתובי דעתיה. ותיריך, דגמ' דידן איירא בלומד שלא לשמה, אלא לשם איזו פנייה שעל זה אמרו מתוך שלא לשמה בא לשמה, והטור ושולחן ערוך איירי בלומד על מנת לקנות או להוציא דברי תורה לענינים אחרים, שאמרו על כך "נוח לו שלא נברא", ועדיין נשאר בצריך עיון מדוע הטור לא חילק כך.

(ג) גמ', מכותלי ביתך ניכר וכו' שאין אתה יודע בצערן של תלמיד חכמים וכו'. בטור ושולחן ערוך (חו"מ סימן ז' ס"ז) כתבו

(ט) גמ', ולא אחורי רבו. פירש רש"י בד"ה אחורי רבו, דיוהרא הוא. והתוס' פירשו בשם יש מפרש דנראה כמשתחוה לרבו. ותלמידי רבינו יונה (יח:): כתב, שנראה בגמ' דהטעם הוא, שמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו, בעוד התלמיד מתפלל, ולא יוכל. ובבית יוסף (סימן צ') הביא ממהר"י אבוהב בשם בעל המאורות, וכן מאהל מועד, דהיינו דוקא ביחיד, אבל ציבור שכך סידור ישיבתו, אין לחוש שנראה כמקבלו לאלוה, אמנם לטעם תלמידי רבינו יונה אין נפקא מינה כיון שמצער לרבו. ונלכאורה צריך עיון אי כוונת רש"י דהיוהרא כתלמידי רבינו יונה, או דהוא טעם אחרן.

(י) גמ', והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו. וכתבו רש"י ותוס' שאם אומר שלום עליך רבי מותר. אבל תלמידי רבינו יונה (יח:): כתב דמשום מורא אין להקדים שום דיבור לרב, והוכיח מהא דאיתא בשבת (פט.) "כלום יש עבד שמקדים שלום לרבו". וכן כתב הרא"ש (סימן ה') דמשמע בירושלמי שאין נותן שלום לרבו כלל מדכתיב ראוני נערים ונחבאו. ודייק מהבבלי דמאמרו שיעור "שאלת תלמיד לרב" לענין תוך כדי דיבור, דיש אופנים שמותר. ותלמידי רבינו יונה תירצו, דהא דאמרינן כדי שאלת תלמיד לרב היינו חזרת שלום התלמיד לרב דמותר והוא על פי גירסת הרי"ף כמו שציין כאן הגליון הש"ס דלא גרסו והמחזיר שלום לרבו. ובמהרש"א ביאר דברי תוס' דידן כתלמידי רבינו יונה.

(יא) גמ', והאומר דבר שלא שמע מפי רבו. והרא"ש (סימן ה') כתב, דהיינו כשאומרו מפי רבו, אמנם הרמב"ם (פ"ה מתלמוד תורה ה"ט) כתב שלא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד שיזכיר שם אומרו, וכן כתב הטור יו"ד (סימן רמב), וביאר הבית יוסף (שם) שסתם כל מה שתלמיד אומר טוברים השומעים ששמעו מרבו, הלכך צריך להודיע שאינו כן, וביאר הדברי חמודות (אות כ"ד) דהטעם שמא יפקקו השומעים בדבר ההוא ונמצא שרבו מתגנה בכך.

(יב) גמ', שאני ציבור דלא מטרחינן להו. כתב בחידושי הרשב"א דדוקא לענין תפילה אין צריכין לחזור משום טורח הציבור, אבל לגבי עשיית מלאכה אלו ואלו מותרים. וכן כתבו הרא"ש (סוף סימן ו') ותלמידי רבינו יונה (יח:), וביאר המעדני יו"ט (אות ע') דאיירו בערב שבת בגוונא שהציבור הקדימו להתפלל, דאף דאין צריכים לחזור ולהתפלל, מכל מקום לא חשיבא קבלת שבת לאוסרם במלאכה, ואף דגמ' דידן איירא לענין מוצאי שבת, מכל מקום דייקי שפיר דדוקא משום טורח הציבור הקילו, אבל ביחיד צריך לחזור ולהתפלל, והיינו שעל כרחק נחשב עדיין יום, ועל כן בערב שבת מותרים במלאכה אף שאין חוזרים ומתפללים. אמנם רש"י ד"ה הואיל והתפללו וכו', דחילק דדוקא במוצאי שבת, ולא הותרו במלאכה לעבור על דברי תורה, אבל בערב שבת חשיב תוספת שבת על ידי התפילה אף דהוי טעות, וכן הביא השלטי הגבורים (שם יח:)

הדרך היומיומית

מסכת ברכות דף כח

י אלול התשע"ב

הוסיף, שאם ממחר לצאת לדרך יצא מבית הכנסת ויתפלל בביתו, אבל אם השעה עוברת ועד שילך לביתו יעבור הזמן, אהא קאי דברי רבינו יונה שיתפלל בבית הכנסת לבדו, וכתב **המשנה ברורה** (סימן צ' ס"ק ל"ד) דאפשר דדברי הבי"ח שיצא מבית הכנסת נאמרו נמי לענין לימוד התורה, אבל להשאר בבית הכנסת ולהקדים התפילה בשביל תורה דייק ממשמעות הגמ' דאסור, ובטעם האיסור כתב בשם **האורחות חיים** שהוא כמבזה את הציבור.

ח גמ', ולית הלכתא לא כרב הונא. בחידושי הרשב"א כתב בשם **הראב"ד** להתיר אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד את הלב, כי הא דרב אויא, ודלא כיש מפרשים שהתירו רק טעימה ולא אכילה, וכן פסק **השולחן ערוך** (סימן רפ"ו ס"ג) דאפילו פת מועט לסעוד הלב מותר, אבל לא סעודה, וכתב **המשנה ברורה** (שם סק"ח) שהשיעור של פת מועט היינו כביצה. ומלשון **הטור** (סימן רפ"ו) לכאורה משמע שאין שום איסור לאכול קודם מוסף אפילו סעודה, אלא שלכתחילה טוב להתפלל קודם, כך ביאר **הדרישה** (שם סק"ו) בדעת **הבית יוסף**, וכן הביא **המ"א** משמיה **דהב"ח**, ועל פי זה פסק **המשנה ברורה** (סק"ט) שאם חלש לבו יאכל אף יותר מכביצה, וכתב **השער הציון** (אות ט') דאף דיש אחרונים שחולקין, מכל מקום בגונא שחלש לבו יש להקל.

ט גמ', ולא כרבי יהושע בן לוי וכו' אסור לו לאדם שיטעום וכו', וכתבו **התוס'** ד"ה כיוון דלית הלכתא כרבי יהושע בן לוי בהא דסבירא ליה דאף מפסיקין, וכתב **הפני יהושע** שתוס' דייקו לשון שיטעום ולא קאמר אסור לאכול, דהיינו דאף שדהוא באמצע האכילה אסור להמשיך לטעום, וכן משמעות לשון **הרא"ש**.

י גמ', ת"ר בכניסתו מה הוא אומר וכו'. הנה נוסח הגמ' "שלא יכשלו חבירי וכו'" לכאורה שייך דוקא כשלומד בציבור, וכתב **הט"ז** (סימן ק"י ס"ק ח' הביאו **המשנה ברורה** ס"ק ל"ה) דהוא הדין במי שלומד ביחיד, ובפרט אם הגיע להוראה, ויעויין דבריו שהביא נוסח אחר, והוסיף דהוא נוסח קצר שכולל הרבה, עוד מראה ממשמעות דבריו, דאם לומד בחבורה יוסיף על תפילה זו שלא ישמח בתקלתם וכו' כדאי' בגמ'. אמנם **בשונה הלכות** (שם דין כ"ב וכ"ג) נראה שהלומד בחבורה יאמר את נוסח הגמ' והלומד ביחיד יאמר את נוסח הט"ז.

יא גמ', וביציאתו וכו' שממת חלקי מיושבי בית המדרש. כתב **המ"א** (סימן ק"ו ס"ק ט"ז), ונראה לי דתפילת מודה אני וכו' יאמר בכל ערב כל העוסק בתורה כל היום, ולכאורה נראה כוונתו, שיאמר בערב ולא ביציאתו, וכמו שהביא **מהאר"י** הק' שהיה אומר התפילה שבכניסתו, בבוקר. וב**משנה ברורה** (סק"ל"ז) הוסיף על דברי המ"א כל העוסק בתורה "ביחידות", ולכאורה נראה שבא להדגיש שאף שהנוסח הוא יושבי "בית המדרש" מכל מקום שייך גם ביחיד.

יב גמ', שם. עוד כתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק ל"ו) בשם

צריך שיהיו שני הבעלי דינים שווים בעיני הדיינים וכו', ואם לא היה מכיר את שום אחד מהם ולא את מעשיו, אין לך דין צדיק כמוהו. וכתב **החכמת מנוח** דהיינו דוקא במשפט, אבל בשאר מילי ראוי לכבד ולהושיב כל איש על מקומו, והוא מה שנא' **במשלי** "הכר פנים במשפט בל טוב" דהיינו דוקא במשפט, אבל בשאר מילי הוא טוב גמור, ועיין בדבריו שהאריך. עוד כתב, שהחכמים הם מנהיגים וראוי להם להכיר כל אחד מהעם ועניניו ולהשיגח לעשות לכל אחד לפי חוקו ולפי כבודו.

ד גמ', ניכר שפחמי אתה. בתשב"ץ (ח"א סימן קמ"ב) הקשה, היאך אפשר שהיה פחמי, והרי אב בית דין אסור בעשיית מלאכה ור' יהושע היה אב בית דין, ועל כן פירש שמראה ביתו היה כשל פחמי, אבל לא עסק במלאכה, אמנם **המהרי"ץ חיות** הביא **מהירושלמי** שעסק במלאכה, וכתב, דלירושלמי לא היה אב בית דין כיון דהירושלמי מפרש שמינו את ר"א בן עזריה אב בית דין ובודאי לא סלקו את ר' יהושע ממקומו.

ה גמ', ר' זירא כי הוה חליש וכו' ואקבל אגרא. הקשה **הר"ש קצנבלוגן** איך עשה בשביל לקבל שכר, והא איתא **בשמות רבה** (פמ"ד) אמר ר"פ אם עשית מצוה אל תבקש שכר וכו' ורשע אתה מקרי וכו'. וכן הקשה **בשבת** (ק"ט). על רבא שם. ותירץ על פי הגמ' **בשבת** כג: דרחים רבנן הויין ליה בנין רבנן, ואותו שכר ראוי לבקש.

ו גמ', מאי משמע דהאי נוגי לישנא דצערא הוא. ולעיל גבי מוסף איתא דלישנא דתברא הוא, וכתב **הצ"ח** דגבי מוסף שאין לה תשלומין שייך לשון שבירה, אבל לענין שחרית דעל כל פנים יש תשלומין, שייך לשון צער על שאיחר תפילה בזמנה, אולם ציין לתוס' הכא ד"ה כדמתרגם וכו' דלא משמע כן, והמהרש"א ביאר כעין ביאורו דבשחרית שייך נדבה עיין שם, והפני יהושע הוסיף בביאור המהרש"א, דהכא איירינן בגוונא שהתפלל כבר לאחר הזמן ועל כן בשחרית מה שהתפלל אחר ד' לא גרע מתפילת נדבה, מה שאין כן במוסף דליכא נדבה. אך הקשה מדברי **תלמידי רבינו יונה** דריש פירקין, שהביא בשם קצת מפרשים דכי היכי דעולת תמיד הויא עולת ציבור ובאה בנדבה, עולת מוסף נמי תבוא בנדבה, וביאר **הפני יהושע** דמוסף דהכא איירא במוספי המועדים וראש חודש דאית בהו שעיר חטאת ואתי לכפר ותפילת המוספין שהיא כנגדה אי איחר זמנה, הוי תברא שמפסיד את הכפרה, אבל לענין עולת התמיד דמכפר מקופיא על חיבי עשה, שייך לשון צער.

דף כ"ח ע"ב

ז גמ', אסור לו לאדם שיקדים תפילתו וכו' בציבור שנו. כתב **בתלמידי רבינו יונה** (יט. מדפי הרי"ף) דהיינו בבית הכנסת, שתפילת הרבים רצויה יותר לפני המקום, והוסיף שאם רואה שהשעה עוברת מתפלל בפני עצמו, והב"ח (סימן צ' ס"ק ז')

הדרך היומית

מסכת ברכות דף כח - דף כט

י אלול - יא אלול התשע"ב

במשפטי הגויים, יהי רצון שישפטו בדעתך על פי התורה ולא במשפטי עכו"ם.

ה) גמ', ושמואל אמר הבינו וכו' ורחקנו ממכאובינו. ולכאורה צריך עיון, דהא לא מציינו בברכת "רפאינו" לפי נוסח אשכנז, תפילה לריחוק המכאובים, ועיין נמי בפירוש הרוקח על סידור התפילה, שמגנה שנוי הנוסח שמזכירים בו ענין המכאובים.

ו) גמ', מתקיף לה מר זוטרא ונכללה מכלל ודשנו וכו' אתי לאטרודי. וביאר הבית יוסף (סימן ק"ו) דדוקא בתפילה קצרה, שייך לטעות, מפני שאדם עשוי לטעות יותר בדברים קצרים, שבקל יכול לדלג שתיים או שלש תיבות או להוסיף.

דף כט ע"ב

ז) גמ', מאי קבע אר"י בר אידי א"ר אושעיא כל שתפילתו דומה עליו כמשווי ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים. וכתב בתלמודי רבינו יונה (כ. מדפי הרי"ף ד"ה גמרא) בשם רבינו האי, דרבנן סברי דאפילו תפילתו דומה עליו כמשאו, מכל מקום כיון שאומר בלשון תחנונים כמי שמבקש רחמים על עצמו יצא, וכדעת תוס' הכא, והוסיף, דאף שבוה רבנן מקילים, מכל מקום מחמירים דאף באופן דאין תפילתו כמשווי, אם אינה בלשון תחנונים לא יצא, ורבי הושעיא סבר להיפך, והטור (בסימן צ"ח) פסק לתרווייהו, גם שלא יהי כמשווי וגם בלשון תחנונים, וכתב הבית יוסף דהיינו לכולי עלמא, דלכתחילה בעינן תרווייהו.

ח) גמ', כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה. פירש רש"י דקאי בין על יוצר דשחרית ובין אמנחה, ובחידושי הריטב"א וכן כתב בחידושי הרשב"א בשם יש מפרשים, דדוקא במנחה, דהיינו שאינו ממתין עד שעת רצון שהוא דמדומי חמה אלא מתפלל קודם, והביא מהירושלמי ש"לעת מצוא" היינו "מיצויו של יום" מלשון "תמצית" היום, עוד הביא בפירוש רש"י ש"עם השמש" היינו שחרית, ו"לפני ירח" היינו מנחה, אולם רש"י כתב "יוצר" ומהרשב"א משמע דהיינו שחרית. ובהגהות הב"ח ציין לרש"י לעיל, דהיינו קריאת שמע דבעינן עם הנץ החמה.

ט) גמ', לויט עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה. כתב המלא הרועים, דיש לומר דדוקא ב"מערבא" כיון דארץ ישראל גבוה מכל הארצות והשקיעה מאוחרת מאוד, מה שאין כן שאר ארצות.

י) גמ'. מאי פרשת העבור אמר רב חסדא וכו' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה איכא דאמרי וכו' שהם עוברים על דברי תורה. וביאר בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן י') שכיון שהמהלך במקום סכנה עובר על "ונשמרתם", ונחשב בכך לעובר על דברי תורה. ועוד, כיון שנמצא במקום סכנה מזכירין לו עוונותיו, הלכך באותה שעה שמתמלא עליו עברה, כיון שגם מזכירים עוונותיו וגם עובר על דברי תורה, ויעויין בדבריו שכתב תשובה זו לשואל אם להתעסק בעניני צייד, וכתב, שמי

הרמב"ם בפירוש המשניות שתפלות אלו חובה ויתפלל יושב או עומד כמו שזדמן לוף ולא יחזיר פניו למזרח ולא למערב, ולא יעשה השתחויה וכו'.

יג) גמ', אני רץ לחיי העולם הבא. הקשה התלמיד רבינו יונה, למה הוצרך לחזור רי כבר הזכיר אני עמל ומקבל שכר וכו' והוא בכלל. ותירץ, דפירוש אני רץ, היינו שאני מרגיש שאני רץ בכל יום ומתקרב למיתה, ומפני זה אני מכין צידה לדרך לחיי העולם הבא, והם אינם מרגישים במיתתם עד שעת המיתה.

יד) גמ', אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה כו', וכתב העיון יעקב דאף שר"י בן זכאי אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם וכו' דהיינו שיותר ראוי לירא מלפני הקב"ה, היינו בשעת חוליו ויום המיתה כי כך המצב ביום המיתה עצמו, אבל כשעובר עבירה אינו שם על לבו יום המיתה כלל ולכן חוטא. וכדאיתא לעיל דף ה. "יזכיר לו יום המיתה".

דף כט ע"א

א) גמ', והשקיף בה שתיים ושלוש שעות. הפר"ח (בסימן ס"ה סק"א) הוכיח מכאן כפוסקים דשהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר אלא למקום שפסק, אולם הפני יהושע דחה הראיה, וכתב שכאן כיון שהרהר כל אותו הזמן באותה ברכה ולא הסיח דעתו ממנה, לא חשיב הפסק וכן הוכיח מהגמ' לקמן (מ.) טול ברוך טול ברוך וכו'.

ב) גמ', טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו. הקשו תלמידי רבינו יונה ובחידושי הרשב"א, מהא דתנן לקמן (לד.) העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו. ותירץ בתלמודי רבינו יונה, שהמשנה דלקמן איירא לענין העברתו לפי שעה, וכאן הנידון להסירו מלהיות ש"ץ, והרשב"א חילק, דהכא איירי כשיודע לחזור למקום שטעה, ולקמן כשאינו יודע, וכן דייק הבית יוסף (סימן קכ"ו) מלשון הרמב"ם (פ"י מתפילה ה"ג) והריטב"א הביא ב' הפירושים.

ג) גמ', שאני שמואל הקטן דאיהו תקנה. הקשה בחידושי הריטב"א הא אף דליכא חשד מינות, מכל מקום אמאי לא העלוהו כדין מי שטעה בשאר ברכות שמעבירין אחר תחתיו, דהא חזו דלא ידעף ועל כל פנים יעבירוהו לפי שעה. ותירץ, דהכא אם שמואל הקטן לא היה יודע אותה מי ידענה.

ד) גמ', והתועים על דעתך ישפטו, עיין מה שפירש רש"י ובתלמודי רבינו יונה (יט: מדפי הרי"ף) כתבו שהתועים ישפטו על דעתך ולא על פי מזלם, אלא אתה בעצמך תשפטם, ואם מזלם לטובה תהפכם לרעה, והקשה הבית יוסף (סימן ק"ו), דמה שייך להשיבה שופטינו, ולכן פירש דעת תלמידי רבינו יונה שהתועים מישראל שמטיחים דברים בגלות הארוך שהקב"ה עזבם וכו', יהי רצון שישפטו בחמלה וחנינה, ובידיעתך והיינו כנגד והסר ממנו יגון ואנחה, עוד פירש הבית יוסף באופן אחר, שהתועים הם ישראל שבגלות שנשפטים

הדרך היוזמי

מסכת ברכות דף כט - דף ל

יא אלול - יב אלול התשע"ב

שביאר גם לשון הברייתא יכוין ליבו כנגד אביו שבשמים, הכל אחד, דהיינו שכוונת ליבו לאביו שבשמים היינו שמכוין פניו כנגד קודש הקדשים, כי לא יכול לכוין את עצם הפנים, על כן מכוין כאילו פניו לאותו כיוון. **ובשולחן ערוך** (סימן צ"ד סעיף א') כתב, אם היה עומד בחוץ לארץ יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ויכוין גם לירושלים ולמקדש ולבית קדשי הקדשים והוא מתלמידי רבינו יונה, וכן כתב הסמ"ג, וכתב המשנה ברורה (סק"ג) ויכוין וכו', רצה לומר יכוין לבו, אף על פי שאי אפשר לו להחזיר פניו נגדם, ורצה לומר, שיחשוב בלבו ורעיונו כאלו הוא עומד במקדש אשר בירושלים במקום קודש הקדשים, וציין המקור **לפרישה**, ולפי זה נראה שלמד מהפרישה בא לפרש דברי תלמידי רבינו יונה. ועיין בתוס' חדשים דמשמע שלמד דחלקו, וביאר גם הרמב"ם כפרישה ודלא כתלמידי רבינו יונה, ועיין בדברי חמודות (אות ס"ז) שהביא ראיה לתלמידי רבינו יונה מהמשנה דהרוכב על החמור צריך לכוין כנגד בית קדשי הקדשים, אף שבוודאי אינו נכנס למקדש רכוב על חמורו.

(ו) גמ', הי' עומד בבית קה"ק יכוין ליבו כנגד בית הכפורת. עיין ברין"ף דלא גרס לה, וכן נראה מתלמידי רבינו יונה ומהרמב"ם אמנם הרא"ש גרס, וצריך עיון.

(ז) גמ', כי הוה אתי לביתיה. בבית יוסף (סימן צ"ד) כתב, דאין זו תפילת נדבה ואין צריך לחדש בה דבר, והמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ז) מביא מהאחרונים שהיא תפילת נדבה, ואף על פי כן אין צריך לחדש בה דבר, דהעמידה היא גופה החידוש.

(ח) תוס' ד"ה מסמך בתוה"ד, ויש לומר דשאני הבינו וכו'. והקשה בחידושי הרשב"א אהא דאסיקנא הכא דהבינו מעומד. הא קיימא לן דתפלה אפילו מהלך, כל שהוא יוצא לדרך וכו' ואפילו בתוך התחום, וכדמשמע מדתניא, השכים לצאת לדרך מביאים לו שופר ותוקע וכו' אלמא ביום טוב עסקינן, ועל כרחין במשכים לצאת בתוך התחום, אלמא דלעולם אין צריך לעמוד כלל, ודחה הראיה, כיוון דאיכא לאוקמא במהלך חוץ לתחום ועל ידי בורגנין, וכתב, דאחר כך ראה דהתוס' חילקו בין המתפלל הבינו שאין בה אלא כעין שבע ברכות, למתפלל י"ח ברכות, וכתב, דעדיין לא נתיישב בעיניו, דההיא דלקמן משמע דאפילו ביום טוב נמי דליכא אלא שבע ברכות, מתפלל אפילו מהלך, והניח בצריך עיון (אמנם התוס' ביארו טעמם, משום דהבינו קצרה היא ובוודאי גם קצרה נמי מתפילת יום טוב, וצריך עיון מדוע הוא השווה אותם)

(ט) בסה"ד, ור"ח פסק וכו'. והרא"ש כתב בשמו דלא קשיא מרב אשי, דרב אשי התפלל מיושב הלכך העדיף לסמוך גאולה לתפילה, מה שאין כן כשיוצא לדרך עדיף להתפלל שלא בסמיכות גאולה לתפילה מאשר להתפלל מהלך.

(י) במשנה ר"י אומר משמו וכו'. הרמב"ם בפירוש המשניות, וכן בתלמידי רבינו יונה, פירשו, דלר"י כיון שיש ציבור באותה מדינה שמתפלל, יחיד פטור ממוסף, אבל לשון רש"י משמע

שמוכרח לצאת לדרכים לפרנסתו, תיקנו לו חז"ל תפילה זו אבל העושה בשאט נפש איך תקובל תפילתו.

(יא) גמ', עשה רצונך בשמים וכו'. עיין מה שפירש רש"י, עוד כתב בחידושי הריטב"א, שבשמים כיון שאין להם יצר הרע יכולים לסבול כל רצונך, ובארץ תן נחת, דהיינו שלא יתנהג במידת הדין. והמהרש"א ביאר באופן אחר, שתעשה כגזירתך (שגזרת) בשמים ומכל מקום את יראיך תוציא מכלל הגזירה.

דף ל' ע"א

(א) גמ', אמר רב חסדא עד פרסה. פירש רש"י ד"ה עד פרסה, אבל לא לאחר שהלך פרסה וכו'. ובתלמידי רבינו יונה כתב הטעם, משום דאינו עובר לעשייתן, והקשו, הא כל זמן שהוא בדרך אכתי הוי עובר להמשך דרכו, ולמה לא יתפלל. ומכאן הא קשיא פליגי ארש"י. והפני יהושע כתב, דהטעם דכיון שהלך פרסה אין דעתו מיושבת עליו ולא יתפלל, כדאמרינן בעירובין (סג.) דמי שאין דעתו מיושבת עליו לא יתפלל.

(ב) רש"י ד"ה עד פרסה. ובה"ג מפרש וכו'. הרא"ש ביאר הטעם דעד פרסה ליכא סכנה, והביאור הלכה (סימן ק"י ד"ה ואין) נסתפק, באם דרכו היא כמה פרסאות ובפחות מפרסה לדרך יש עיר, אי נימא שיתפלל משום דדרכו היא כמה פרסאות וכך תקנו התפילה, או כיון דסוף סוף הווי סמוך לעיר וליכא סכנה לא יתפלל, והניח בצריך עיון.

(ג) גמ', והיכי מצלי לה. הראשונים פירשו דקאי אתפילת הדרך. וכתב הגר"א בביאורו לאו"ח (סימן ק"י ס"ג) דהרמב"ם מפרש דקאי אתפילת הבינו, תדע, דלקמן אמרינן "והלכתא הבינו מעומד" ואזיל אהאי מחלוקת. אמנם הרא"ש והרי"ף לא גרסי תיבת "והלכתא" דמפרשי דקאי אתפילת הדרך, ובהבינו לא מצינו מחלוקת.

(ד) תוס' ד"ה הלכה כרבי. כתבו התוס' דאפילו שלא במקום סכנה, ואפילו מהלך ממש, מותר. ודעת תלמידי רבינו יונה דהתירו היינו דאין צריך לרדת מן החמור, אבל צריך להעמיד את הבהמה כדי שיוכל לכוין, וכן אסור להלך, ולפי זה מה שאמרה הגמ' שאין צריך לרדת מן החמור משום שאין דעתו מיושבת עליו, להתוס' יתפרש כרש"י, דאינו מיושב בדעתו משום שקשה עליו איחור דרכו, ולתלמידי רבינו יונה אי אפשר לפרש כן, דהא לא התירו לו ללכת, ועל כן פירשו דדעתו מיטרדת בעליה וירידה מן החמור.

(ה) גמ', סומא וכו' יכוין לבו וכו'. במשנה לעיל (כה:) איתא, ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכונן את לבו כנגד (בית) קדש הקדשים. והעיר הלחם משנה (פ"ה מתפילה ה"ג) מאי טעמא שינה הרמב"ם הלשון וכתב שם, סומא ומי שלא יכול לכוין את הרוחות והמהלך בספינה יכוין את לבו כנגד השכינה. ותיריך, על פי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה, יכוין לבו יפנה לבו ורעיונו, ויחשוב בלבו שפניו כנגד קדשי הקדשים. ולפי מה

הדרך היומית

מסכת ברכות דף ל

יב אלול התשע"ב

(יג) תוס' ד"ה לפי, בתוה"ד, וי"מ דווקא בלילה ראשונה וכו', ולא נראה לחלק. והקשה האור שמח (פ"י תפילה הי"א), מהא דאיתא בראש השנה (כד.) שאם לא קידשוהו בזמנו (היינו ביום הל') אין מקדשין אותו ביום הל"א, שכבר קידשוהו שמים. וכיון דביום השני אין צריך קידוש אם כן מהלילה הוא קדוש, ולא שייך לטעמיה דרב, וכתב ליישב, על פי מה שכתבו התוס' בסנהדרין (י:.) דבשמים מקדשין ביום הל"א ולא בלילו, אמנם כתב דאינו יודע מנא להו הא, והביא מהתוספתא דהקידוש באופן זה מחודש שעבר, כי אי אפשר לחודש שיהיה יותר מל' יום, וכתב דלפי זה יחזירו אותו, ועיין שם מה שכתב לדעת הרמב"ם. אמנם הביא דכבר הקשו כן בתוס' הרא"ש ור' יהודה החסיד, ותירצו, דכיון דאין ראוי לקדש את החודש בלילה אין מחזירין אפילו ליל שלושים ואחד. וכתב דתירוצם אינו מובן, (ועיין באות הבאה).

(יד) גמ' אמר אמימר מסתברא וכו'. האור שמח שהבאנו באות הקודמת כתב דפירוש רש"י אינו מחזור, ובחידושי הריטב"א פירש דהקושיא שהקשו התוס' הרא"ש ועוד שהבאנו באות הקודמת, הם דברי אמימר, ופירש, חודש מלא שחודש שעבר היה מלא, וחודש חסר היינו נמי חודש שעבר, [כך צריך לומר בדבריו עיין שם] ובדברי רב אשי, "מכדי רב טעמא קאמר דאין מקדשין החודש אלא ביום, מה לי מלא מה לי חסר", הוסיף, דהלילה אינה בכלל, ולא חשיבא למטרח ולמהדר עלה, [וכוונתו לכאורה, דאף דהתחיל החודש מבליילה, מכל מקום אין מהות הזמן שהוא ראש חודש המחייב בהזכרת היום, אלא שהוא דין בתפילה השייכת לזמן, וכיון דתפילת הלילה אין לה שייכות לראש חודש אינו חזור, כי אין מקדשין בלילה].

פרק אין עומדין

(טו) מתני', מתוך כובד ראש. פירש תלמידי רבינו יונה, דהיינו מתוך אימה והכנעה, דכובד ראש הוא משל להכנעה, עיין שם. (טז) שם, כדי שיכוונו את ליבם למקום. כתב בתלמידי רבינו יונה דאין לפרש לשון "למקום" שיכוונו ליבם בתפילתם, אלא היינו שיכוונו ליבם לקב"ה, וזה לשונו, שיהיה ליבם שלם בעבודת המקום ויבטלו מלבם תענוגי העולם הזה והנאותיהם, כי כשיטהרו לבם מהבלי העולם הזה ויהיה כוונתם ברוממות השם, תהי תפילתם רצויה ומקובלת לפני המקום. והרמב"ם בפירוש המשניות פירש שהיו שוהים להשקיט מחשבותם. משמע ששהו להעביר את המחשבות המפריעות להם בכוונת התפילה.

(יז) גמ', דילמא חנה שאני דהות מורירא ליבא טובא. הקשה המהרש"א הא לקמן ילפינן מילי טובא מתפילת חנה. ותירץ, דהאי דינא דתפילה צריך שתהיה מתוך כובד ראש אי אפשר למילף מחנה, דמה שהתפללה מתוך כובד ראש היה מכח

שהטעם משום שנפטר מהש"צ, דהיינו דכשיש ציבור נתקנה תפלה זו שיתפלל אותה הש"צ בשביל כולם, ולפי זה צריך שהיחיד יהיה שם וישמע מהש"ץ, ודחוק בלשון המשנה.

דף ל' ע"ב

(יא) גמ', והאמר רבי אליעזר לעולם ימוד אדם וכו'. עיין תוס' (לד:) ד"ה יכוין, דפירשו דהאמוד שיכול לכוין היינו באבות, והביאור הלכה (סימן ק"א ד"ה והאידינא), כתב דאם לא כוון באבות ועומד אצל אתה גבור כיון דמצד הדין לא יצא, היה נראה לו דאי אפשר שנאמר לו שימשיך להתפלל, דהא חסר לו ברכת אבות, אבל כתב דמדברי החיי אדם (כלל כ"ד דין ב') משמע דאינו חוזר אפילו עומד אצל אתה גבור, ועיין שם מה שכתב עצה לזה, והקהלות יעקב (סימן כ"ז אות א') ביאר, דתפילה אף ללא כוונה כלל הויא תפילה, ומה שצריך לחזור היינו לקיים מצות תפילה בכוונה, אמנם סיים, דצריך עיון מנלן דיש שני דינים בתפילה. [ולכאורה צריך עיון מה המיוחד באבות, ואפשר לומר שיש בה חשיבות מיוחדת, וכן משמע מהגירסא שהביא הקהלות יעקב (שם) דגרסו גם מודים, אמנם רש"י (ל"ד:) ד"ה באבות, פירש, שהוא תחלת התפלה, ורמו הוא שאין חפץ בה, ומשמעות דבריו, דכיון שאף באבות שהיא הברכה הראשונה לא כיוון, הרי אינו רוצה להתפלל ואיך שייך שתחשב לו התפילה, ולהאי טעמא יש לחלק בין סתמא, לאי רצון לכווין, ולפי זה יש לומר דדין זה שייך רק אי לא כיון בברכות שלאחר מיכן, אבל אי כיון, הרי הראה שרוצה להתפלל, ומה שלא כיוון באבות היה מחמת שכחה, ולא מאי רצונו. ועיין בחידושי הגר"ח הלוי, (הלכות תפלה פרק ד הלכה א) שכתב, דתרי גווני כוונות בתפילה, הראשונה שיכוין ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה, וכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין כאן מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה, ועיין שם בכל דבריו, מכל מקום חזינן ענין הכוונה שעומד לפני ה', ולכאורה אלו דברי רש"י לפי מה שביארנו דבריו, ועיין בשבולי הלקט (סימן יז) שביאר יש דין תפילה אף ללא כונה חיובית כמו סתמא לשמה גבי קרבנות, ולפי דברינו אליבא דרש"י אי לא כיון באבות הווי כשלא לשמה, והכל בגדר הכוונה שעומד לפני ה'.

(יב) גמ', במוספין אין מחזירין אותו וכו'. הרא"ש לא גרס לה, ופסק דאם טעה במוסף מחזירין אותו, ולא סמכינן על מנחה כיון דתפילת מנחה אינו מתפלל מיד, והא דבשחרית סומכין על מוסף, כיון שמתפלל מיד, והקשה הצ"ח, דתיפוק ליה מטעם דבמוסף מלבד חובת ההזכרה יש חובה לומר הקרבנות, והאיך יסמוך על מה שיתפלל מנחה, והוכיח דסבירא ליה להרא"ש דבדיעבד יצא אף על פי שלא הזכיר קרבנות. ולפי זה כתב, דהמחליף בשבת של מוסף בשל שחרית יצא.

הדרגת היוזמי

מסכת ברכות דף ל – דף לא
יב אלול – יג אלול התשע"ב

ו) גמ', שאפילו רואות טיפת דם כחרדל וכו'. וצריך עיון מה חומרא היא זו, הא טיפה כחרדל מטמאת מעיקר הדין. ופירש תלמידי רבינו יונה דאם יש הרבה דם יתכן שיציאתו מן המקור הייתה מעט מעט במשך ג' ימים והוי זבה, (עיין נדה ב: הגס הגס חזיתיה) וקא משמע לן דאף דהוי טיפה כחרדל, ורחוק לומר שיצא במשך ג' ימים, מכל מקום החמירו לטמאה כזבה שראתה ג' ימים.

ז) רש"י ד"ה במוץ שלה, בסוה"ד, ומאכל בהמה עראי הוא וכו' הלכך בהמתו אוכלת ופטורה, אבל איהו אסור באכילת קבע. ובחידושי הרשב"א כתב, דיש שהתירו גם לאדם, ובהמתו דנקט, משום דעכשיו היא במוץ וראויה רק לבהמתו.

ח) גמ', רב אשי עביר כברייתא, פירש רש"י, מתוך הלכה פסוקה. דהיינו דלא הוה סגי ליה להתפלל מתוך כובד ראש ושמחה של מצוה, אלא מתוך הלכה פסוקה בדווקא. כך פירש רבינו יהונתן. (הובא בתלמידי רבינו יונה) אבל אין לפרש דלרב אשי לא בעינן שמחה של מצוה, אלא סגי בהלכה פסוקה, דבטור (סימן צ"ג) כתב דבהלכה פסוקה נמי איכא שמחה של מצוה. ובתלמידי רבינו יונה פירש דרבנן התפללו מתוך כובד ראש, ורב אשי התפלל מתוך שמחה של מצוה, ו"עביד כברייתא" היינו ברייתא דלקמן, דצריך להתפלל מתוך שמחה של מצוה.

ט) תוס' ד"ה רבנן. וכוותייהו קיימא לן. ביאר המהרש"ל, דהיינו דקיימא לן כרבנן וכרב אשי, וצריך להתפלל מתוך כובד ראש כרבנן, ומתוך שמחה של מצוה כרב אשי.

י) גמ', המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים. בתלמידי רבינו יונה לא גריס "לשמים", ופירש שצריך שיכוין את לבו בפירוש המילות, והפירוש לגירסא דידן, עיין מה שכתבנו במשנה.

יא) לעולם יתפלל אדם בבית שיש שם חלונות. כתב הרמב"ם (פ"ה מתפילה ה"ו) דצריך שיהיו החלונות לכיוון ירושלים, וכן פסק בשולחן ערוך (סימן צ' ס"ד). וכתב הגר"א דמקורו מהאי קרא דניאל, וברש"י לקמן (לד:): ד"ה חלונות כתב טעם לדבר, שיסתכל כלפי שמים ויהיה לבו נכנע. והקשה המ"א (סימן צ' סק"ד) הא קיימא לן דהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה, והחלונות כלפי השמים הם. ותירץ דאם נתבטלה כוונתו יסתכל בחלונות לעורר הכוונה, וכתב המחצית השקל, דלרמב"ם דבעינן חלונות לכיוון ירושלים, יש לפרש הטעם שבעינן חלונות, כדי שיוכור שתפילתו עולה דרך ירושלים, ולפי זה אין צריך דוקא להסתכל בחלונות. ותלמידי רבינו יונה לקמן (כד: מדפי הרי"ף בסוף הפרק) פירש הטעם, שיהיה הבית מתוקן באויר טוב, והנפקא מינה בין הפירושים, דלרש"י בעינן חלונות שקופים, ולתלמידי רבינו יונה חלונות נפתחים, ולדעת הרמב"ם יתכן שאין צריך.

יב) גמ', יכול יתפלל אדם כל היום כולו. ביאר תלמידי רבינו יונה לעיל (כא:): דהוה אמינא דאם ירצה יוכל להוסיף על שלש

המציאות שהיתה מרת נפש.
יח) גמ', וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה. פירש רש"י יותר מדאי, ונראה כפורק עול, ומשמע דענין הרעדה הרגשת עול, ותלמידי רבינו יונה פירש, שלא ימשך מתוך שמחה לתענוגי העולם וישכח בוראו.

יט) גמ', תפילין מנחנא. פירש רש"י, והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי. וביאר הרש"ש על פי רש"י שעל הרי"ף שכתב ומלכותו, שלשון ומשרתו היינו לשון מלוכה, וכלשון הכתוב "ותהי המשרה על שכמו". ותלמידי רבינו יונה פירש דאביי השיב דשמחתו של מצוה היא, דכמה ימים לא היה יכול להניח תפילין משום חולי מעיים ועכשיו שהניח שמח.

דף ל"א ע"א

א) גמ', דזוגיתא חיותא. עיין תוס' בבבא מציעא (כט:): שהקשו דמשחרב בית המקדש בטלה זכויות לבנה. ותירצו דמכל מקום נשאר מעט אלא שהיה יקר המציאות. וביאר מהר"ב רנשבורג, דלהכי שבר לפנייהם דווקא זכויות לבנה כדי להזכירם חורבן בית המקדש. ומבואר דהטעם ששוכרים כוס, להזכיר חורבן הבית. וכן הביא הרמ"א (תק"ס ס"ב) בשם הכלבו.

ב) גמ', ותבר קמייהו. הקשה המהר"ץ חיות הא עבר על כל תשחית. ותירץ דכיון שעשה לצורך אדם שרי, וכן מבואר בט"ז (י"ד סימן קי"ז סק"א). ובפרי מגדים (סימן תק"ס ס"ב) כתב, דהטעם דאין כל תשחית משום שעושים כן לרמז מוסר למען יתנו לב.

ג) גמ', לישרי לן מר. כתב רש"י "שירה". וביאר הצ"ח דאתי לאפוקי מלפרש לשון בציעה, כדלקמן (מו). עיין שם.

ד) גמ', אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה. הרי"ף והרא"ש הביאו הסוגיא דגיטין דאסור לשורר בזמן הזה, ומשמע שפירשו דהאיסור של מילוי פיו שחוק הוא משום חורבן בית המקדש, דומיא דאיסור שירה. והטור (או"ח סימן תק"ס) גריס "אסור לאדם שימלא פיו שחוק בזמן הזה" דהיינו לאחר החורבן. אבל תלמידי רבינו יונה כתב, דהאיסור גם בזמן המקדש ומשום שמה שמא ישכח את המצוות. ובשולחן ערוך שהביא להאי דינא בהל' תשעה באב, (סימן תק"ס) משמע דפסק כרא"ש והטור, אך שם איתא הלשון "בעולם הזה". ועיין במשנה ברורה (שם סק"כ) שכתב הטעם משום דשמחה יתירה משכח מצוות, דהיינו כתלמידי רבינו יונה ולא כטור, וצריך עיון. ולדעת תלמידי רבינו יונה אין היתר למלא פיו שחוק גם לעתיד לבוא, ומה שכתוב שישמחו, ביאר הר"י דהיינו משום שעל ידי השמחה יהיה קידוש ה', שיראו הניסים והנפלאות שעשה עימנו, וזו שמחה דמצוה שמוותרת.

ה) גמ', אלא מתוך הלכה פסוקה כי הא וכו'. לכאורה יש לעיין אם בזמן הזה גם כן יכול לעמוד בתפילה מתוך הלכות אלו, דהא נתחדשו בהם מחלוקת ראשונים.

יז) גמ', מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפילה, בתוס' ד"ה מכאן יש גירסא שגם מאחוריו אסור, והמהרש"ל מחקה, אמנם המגן אברהם (סימן ק"ב סק"א) כתב, דהדבר תלוי בדרשה ד"עמכה", דהתוס' ד"ה עמכה דפירשו דדרשינן מ"ה" יתירה שהיה יושב באמה חמישית, משמע דאין חילוק בין הצדדין לאחוריו, דהקרא סתם, אבל לרא"ש דכתב דילפינן מ"הנצבת עמך בזה", ד"זה" בגימטריא י"ב, ודרשינן שהרחיק ד' אמות לפניה ועוד ד' אמות מכל צד והיינו י"ב אמות, מוכח דמאחוריו שרי דהו"ט ז", אמנם הרא"ש עצמו כת דאף מאחוריו צריך להרחיק ד' אמות וצריך עיון מהיכי תיתי, וביאר במעדני יו"ט דהקרא לא קאי על אחוריו דבלאו הכי אסור, משום דאסור לעמוד מאחורי אשה, ועל כן הדרשה ד"זה" בגימטריא י"ב, קאי על שאר הצדדין.

יח) גמ', שם. כתבו הפוסקים דאם ישב כבר ובא אחר ועמד בגבולו, אין צריך לקום. והקשה הטור (סימן ק"ב) הא עלי כבר ישב כדכתיב בקרא "ועלי הכהן יושב על הכסא" ואף על פי כן קם כדרשינן הכא. ותירץ הבית יוסף דיש לפרש "יושב" מלשון עכבה והמתנה, אי נמי יש לומר, דאתא לדרשא שאותו היום מינהו כהן גדול. ובדברי חמודות הביא שמהרי"א תירץ, דמכל מקום מידת חסידות לקום גם בכהאי גוונא, ומשום הכי קם.

יט) גמ', שחיטה בזר בשרה. ביאר הרש"ש דאף דלכתחילה בעינן גם בשחיטה כהן, אלא דכיון שראה שמתאמצים לחפש דווקא כהן, אמר להם שאין צריך כהן מדינא.

כ) תוס' ד"ה מורה הלכה. מכל מקום גדול הדור היה ובא ללמוד לפניו. כתב התרומת הדשן (סימן קל"ח) דתרי שינויי הוו, דגדול הדור שבא ללמוד לפניו אף שעדיין לא למד ממנו חשיב רבו, ועיין שם.

תפילות החיוב תפילות רשות, קא משמע לן קרא דאסור, דהא כתיב דדניאל התפלל רק שלש פעמים.

דף ל"א ע"ב

יג) גמ', לאו איכא שכינה גבך וכו'. היעב"ץ מפרש בתמיה, דאמרה ליה וכי לבטלה אתה נושא חושן ואפוד, דקיימא לן ביומא (עג): דכל כהן שאין רוח הקודש שורה עליו אין נשאלין בו באורים ותומים.

יד) גמ', לא היה אדם שקראו להקב"ה צבא-ות. כתב המהרש"א בחידושי אגדות דאף דבקרא כתיב קודם לכן באותו פרק "להשתחוות ולזבוח לה' צבא-ות" מכל מקום לא היה אדם שקראו לקב"ה כן קודם חנה.

טו) גמ', אלך ואסתתר. הקשה הפני יהושע איך חנה שהיתה נביאה אמרה לעבור על איסור יחוד, דיחוד אשת איש אסור מן התורה. ואי נימא שהיתה מטמינה עדים מאחורי הגדר שלא יהיה יחוד, מכל מקום אכתי קשיא, הא גורמת למחיקת השם. ותירץ, שאמרה כן רק בדרך מליצה, דהרי אם היתה מתייחדת הייתה נפקדת, ודוקא משום צניעותה תפסיד.

טז) גמ', א"ל רבי עקיבא אם כן ילכו וכו' אלא מלמד וכו'. הקשה בספר "מנחת קנאות" סוטה (כו). הא לרבי עקיבא נמי, בשלמא יולדת שחורים וכדו' יש לומר שעבור זה לא תעבור על איסור, אבל נימא דיולדת בצער תסתר כדי לילד ברווח. ותירץ, דמבואר בספרי (פ' נשא) דגם הנחשד על האשה, אם לא חטא נושע כמותה, ואם כן יש לומר דדוקא בעקרה חיישינן שמא תסתר עם עקר כמותה, שירצה לעבור על האסור על מנת להיוושע, אבל יולדת בצער אין לחוש שיסכים להסתר עמה דבגברי לא שייך הולדה בצער.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:30 - 10:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124